

Практичне заняття № 2.4

КРИВІ ДРУГОГО ПОРЯДКУ

1. Коло.
2. Еліпс.
3. Гіпербола.
4. Парабола.
5. Криві другого порядку в полярній системі координат.

1. Коло.

Коло – це геометричне місце точок, рівновіддалених від точки M_0 – центра кола.

1) $(x - x_0)^2 + (y - y_0)^2 = R^2$ – рівняння кола, де $M_0(x_0, y_0)$ – центр кола, R – радіус.

2) $\begin{cases} x = R \cos t \\ y = R \sin t \end{cases} \quad (0 \leq t \leq 2\pi)$ – параметричні рівняння кола радіуса R з центром в початку координат.

3) $\rho = R$ – полярне рівняння кола радіуса R з центром в полюсі.

Задача 1. Встановити, яка лінія визначається рівнянням $x^2 + y^2 - 4x - 5 = 0$ та переписати його в канонічному і в параметричному вигляді.

Розв'язання:

Це рівняння визначає лінію II порядку. Перепишемо його у канонічній формі. Виділимо повні квадрати:

$$x^2 + y^2 - 4x - 5 = 0 \Rightarrow (x^2 - 4x + 4) + y^2 - 4 - 5 = 0 \Rightarrow (x - 2)^2 + y^2 = 9.$$

Це коло з центром в точці $A(2; 0)$ і радіусом $R = 3$.

Запишемо параметричні рівняння даного кола: $\begin{cases} x = 3 \cos t \\ y = 3 \sin t \end{cases} \quad (0 \leq t \leq 2\pi).$

Відповідь: коло, $(x - 2)^2 + y^2 = 9$, $\begin{cases} x = 3 \cos t \\ y = 3 \sin t \end{cases} \quad (0 \leq t \leq 2\pi).$

Задача 2. Встановити, яка лінія визначається рівнянням $x^2 + y^2 - 8x + 2y + 13 = 0$.

Відповідь: коло, $(x - 4)^2 + (y + 1)^2 = 4$.

Задача 3. Записати рiвняння кола з центром в точцi $A(2;-1)$ i рiдiусом 7.

Вiдповiдь: $(x - 2)^2 + (y + 1)^2 = 49$.

Задача 4. Знайти рiвняння кола, що торкається осi Ox в початку координат i перетинає вiсь Oy в точцi $A(0;10)$.

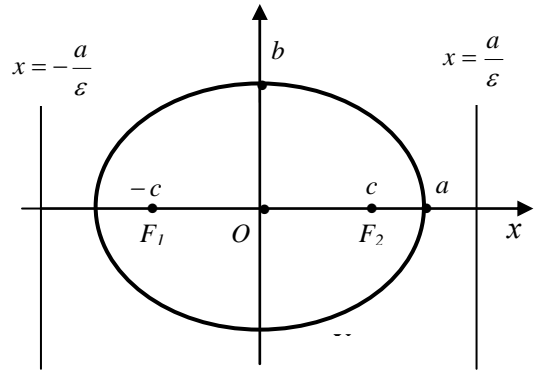
Вiдповiдь: $x^2 + (y - 5)^2 = 25$.

Задача 5. Знайти рiвняння кола, що проходить через точку $A(0;0)$ з центром на прямiй $y = x$ (в I чвертi) i рiдiусом 3.

Вiдповiдь: $(x - 3/\sqrt{2})^2 + (y - 3/\sqrt{2})^2 = 4$.

1. Еліпс.

Еліпсом називається геометричне місце точок, сума вiдстаней вiд яких до двох фiксованих точок площини, що називаються фокусами, є величина стала, яка дорiвнює $2a$ i бiльше вiдстанi мiж фокусами $2c$.

1) $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1$ – канонiчне рiвняння еліпса,
 a, b – велика i мала пiввiсi;

$c^2 = a^2 - b^2$, c – фокусна вiдстань;

$\varepsilon = \frac{c}{a}$ – ексцентриситет, $x = \pm \frac{a}{\varepsilon}$ – рiвняння директрис.

2) $\begin{cases} x = a \cos t \\ y = b \sin t \end{cases} \quad (0 \leq t \leq 2\pi)$ – параметричнi рiвняння еліпса.

Зауваження: Рiвняння $\frac{(x - x_0)^2}{a^2} + \frac{(y - y_0)^2}{b^2} = 1$ визначає еліпс з центром в $M(x_0; y_0)$.

Задача 6. Записати канонiчне рiвняння еліпса, якщо його велика пiввiсь дорiвнює 6, а ексцентриситет дорiвнює 0,5. Визначити координати фокусiв.

Розв'язання:

За умовою $a = 6$ i $\varepsilon = 0,5$. Використаємо формулу $\varepsilon = \frac{c}{a} \Rightarrow c = 3$.

Отже, координати фокусiв $F_1(3; 0)$ i $F_2(-3; 0)$.

Знайдемо піввісь b : $c^2 = a^2 - b^2 \Rightarrow b^2 = a^2 - c^2 = 36 - 9 = 27 \Rightarrow b = \sqrt{27}$.

Канонічне рівняння еліпса $\frac{x^2}{a^2} + \frac{y^2}{b^2} = 1 \Rightarrow \frac{x^2}{36} + \frac{y^2}{27} = 1$.

Відповідь: $\frac{x^2}{36} + \frac{y^2}{27} = 1$.

Задача 7. Встановити, яка лінія визначається рівнянням $2x^2 + 8x + 3y^2 - 18y + 29 = 0$.

Відповідь: еліпс з центром в точці $A(-2;3)$ і півосями $a = \sqrt{3}$, $b = \sqrt{2}$.

Задача 8. Скласти канонічне і параметричні рівняння еліпса, якщо його мала піввісь дорівнює 4, а відстань між фокусами дорівнює 10.

Відповідь: $\frac{x^2}{41} + \frac{y^2}{16} = 1$, $\begin{cases} x = \sqrt{41} \cos t \\ y = 4 \sin t \end{cases} \quad (0 \leq t \leq 2\pi)$.

Задача 9. Задано рівняння еліпса $9x^2 + 5y^2 = 45$. Визначити координати його фокусів та ексцентриситет.

Відповідь: $F_1(0;2)$, $F_2(0;-2)$, $\varepsilon = \frac{2}{3}$.

2. Гіпербола.

Гіперболою називається геометричне місце точок, модуль різниці відстаней від яких до двох фіксованих точок, що називаються фокусами, є величина стала, дорівнює $2a$ і менше відстані між фокусами $2c$.

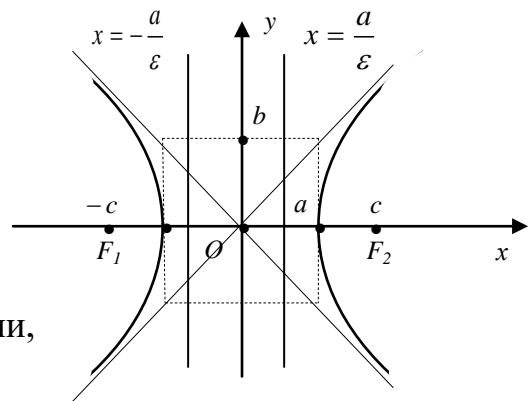
1) $\frac{x^2}{a^2} - \frac{y^2}{b^2} = 1$ – канонічне рівняння гіперболи, a, b – дійсна і уявна піввісі;

$c^2 = a^2 + b^2$, c – фокусна відстань; $\varepsilon = \frac{c}{a}$ – ексцентриситет;

$x = \pm \frac{a}{\varepsilon}$ – рівняння директрис; $y = \pm \frac{b}{a}x$ – рівняння асимптот гіперболи.

2) $\begin{cases} x = 0,5a(t + 1/t) \\ y = 0,5b(t - 1/t) \end{cases} \quad (-\infty \leq t \leq +\infty)$ – параметричні рівняння гіперболи.

Зауваження: $\frac{(x-x_0)^2}{a^2} - \frac{(y-y_0)^2}{b^2} = 1$ – гіпербола з центром в точці $C(x_0; y_0)$.

Задача 10. Визначити тип лiнii $16x^2 - 9y^2 - 64x - 54y - 161 = 0$.

Вiдповiдь: гiпербола.

Задача 11. Скласти рiвняння гiперболи, якщо її уявна пiввiсь дорiвнює 4, а один з фокусiв має координати $F(-11;0)$.

Вiдповiдь: $\frac{x^2}{105} - \frac{y^2}{16} = 1$.

Задача 12. Скласти канонiчне рiвняння гiперболи, велика вiсь якої дорiвнює 8, а рiвняння асимптот $y = \pm 0,75x$.

Вiдповiдь: $\frac{x^2}{16} - \frac{y^2}{9} = 1$.

Задача 13. Знайти кут мiж асимптотами гiперболи, якщо її ексцентриситет дорiвнює двом.

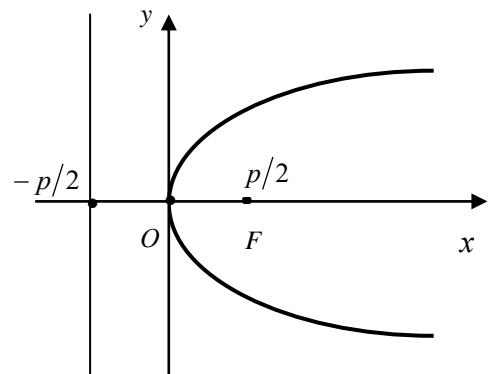
Вiдповiдь: 120° .

Задача 14. Скласти рiвняння кола, що проходить крiзь праву вершину гiперболи $3x^2 - 25y^2 = 75$ з центром в точцi $A(-5;-2)$.

Вiдповiдь: $(x + 5)^2 + (y + 2)^2 = 104$.

3. Парабола.

Параболою називається геометричне мiсце точок, якi знаходяться на однаковiй вiдстанi вiд фiксованої точки, що називається фокусом, i вiд заданої прямої, що називається директрисою i не проходить через фокус.

1) $y^2 = 2px$ – канонiчне рiвняння параболи, p – параметр параболи;

$c = \frac{p}{2}$, c – фокусна вiдстань, $F\left(\frac{p}{2}; 0\right)$; $x = -\frac{p}{2}$ – рiвняння директриси; $\varepsilon = 0$

2) $\begin{cases} x = \frac{t^2}{2p} \\ y = t \end{cases} \quad (-\infty \leq t \leq +\infty)$ – параметричнi рiвняння параболи.

Зауваження 1. Рівняння $(y - y_0)^2 = 2p(x - x_0)$ визначає параболу з центром в точці $C(x_0; y_0)$.

Зауваження 2. Рівняння $x^2 = 2py$ визначає параболу, симетричну відносно осі Oy .

Задача 15. Скласти канонічне і параметричне рівняння параболи, якщо координати її фокуса $F(4;0)$.

Відповідь: $y^2 = 16x$.

Задача 16. Скласти рівняння параболи, якщо рівняння її директриси $x = 13$.

Відповідь: $y^2 = -52x$.

Задача 17. Скласти рівняння параболи, симетричної відносно осі Oy , з центром в точці $M(1;2)$ і параметром 3.

Відповідь: $(x - 1)^2 = 6(y - 2)$.

5. Криві другого порядку в полярній системі координат.

Введемо полярну систему координат так, щоб її полюс збігався з фокусом кривої, а полярна вісь була перпендикулярною до директриси і напрямлена в бік, протилежний від неї.

Тоді рівняння кривої в полярній системі координат має вигляд

$$\rho = \frac{p}{1 - \varepsilon \cos \varphi},$$

де p – половина довжини хорди, що проходить через фокус паралельно директрисі, ε – ексцентриситет кривої.

При $\varepsilon < 1$ – рівняння визначає еліпс, при $\varepsilon > 1$ – праву гілку гіперболи, а при $\varepsilon = 1$ – параболу.

Для еліпса і гіперболи параметр $p = \frac{b^2}{a}$, для параболи p – параметр параболи.

Задача 18. Переписати в полярній системі координат рівняння еліпса

$$\frac{x^2}{25} + \frac{y^2}{16} = 1.$$

Розв'язання:

З рівняння отримуємо, що піввісі еліпса дорівнюють $a = 5$ і $b = 4$.

Знайдемо фокусну відстань:

$$c = \sqrt{a^2 - b^2} = \sqrt{25 - 16} = 3.$$

Тоді ексцентриситет дорівнює $\varepsilon = \frac{c}{a} = \frac{3}{5} < 1$.

Тепер знайдемо параметр полярного рівняння $p = \frac{b^2}{a} = \frac{16}{5}$.

Полярне рівняння еліпса матиме вигляд:

$$\rho = \frac{16/5}{1 - 3 \cos \varphi / 5} \Rightarrow \rho = \frac{16}{5 - 3 \cos \varphi}.$$

Відповідь: $\rho = \frac{16}{5 - 3 \cos \varphi}$.

Задача 19. З'ясувати, які лінії визначено наступними полярними рівняннями:

$$1) \rho = \frac{6}{1 - 0,5 \cos \varphi}; \quad 2) \rho = \frac{4}{1 - \cos \varphi}; \quad 3) \rho = \frac{10}{1 - 1,5 \cos \varphi}; \quad 4) \rho = \frac{1}{3 - 3 \cos \varphi}.$$

Відповідь: 1) еліпс; 2) парабола; 3) гілка гіперболи; 4) парабола.

Задача 20. Записати полярне рівняння кривої:

$$1) \frac{x^2}{16} - \frac{y^2}{9} = 1; \quad 2) y^2 = 6x.$$

Відповідь: 1) $\rho = \pm \frac{9}{4 - 5 \cos \varphi}$ – гіпербола; 2) $\rho = \frac{3}{1 - \cos \varphi}$ – парабола.

Задача 21. Встановити, яку лінію визначає рівняння і знайти її піввісі:

$$1) \rho = \frac{144}{13 - 5 \cos \varphi}; \quad 2) \rho = \frac{18}{4 - 5 \cos \varphi}.$$

Відповідь: 1) еліпс, $a = 13$, $b = 12$; 2) гілка гіперболи, $a = 8$, $b = 6$.

Домашнє завдання

Задача 1. Визначити тип лінії $9x^2 - 16y^2 + 90x + 32y - 65 = 0$.

Задача 2. Визначити тип лінії $x^2 - 4x - 8y + 28 = 0$.

Задача 3. Скласти канонічне і параметричні рівняння еліпса, фокуси якого лежать на осі Oy і відстань між ними дорівнює 6, а велика вісь дорівнює 10.

Задача 4. Скласти рівняння кола, що проходить крізь початок координат, з центром у правому фокусі гіперболи $9x^2 - 4y^2 = 36$.

Задача 5. Записати рівняння гіперболи з вершинами у фокусах, а фокусами – у вершинах еліпса $\frac{x^2}{25} + \frac{y^2}{9} = 1$.

Задача 6. Скласти рівняння параболи, якщо рівняння її директриси $y = -3$.

Задача 7. Меридіан земної кулі має форму еліпса з відношенням осей $299/300$. Визначити ексцентриситет земного меридіана.

Задача 8. Записати рівняння еліпса, що проходить крізь точки $M(2;0)$ і $N(1;3)$. Знайти його ексцентриситет.

Задача 9. З'ясувати, які лінії визначено наступними полярними рівняннями:

$$1) \rho = \frac{1}{1 - 0,2 \cos \varphi}; \quad 2) \rho = \frac{5}{2 - \cos \varphi}; \quad 3) \rho = \frac{12}{3 - 4 \cos \varphi}; \quad 4) \rho = \frac{1}{1 - \cos \varphi}.$$

Задача 10. Записати полярне рівняння кривої:

$$1) \frac{x^2}{16} + \frac{y^2}{4} = 1; \quad 2) y^2 = 8x.$$